Internet sahyp üçin düzedip taýýarlan ; Timur Kor

b) SÖZ ÝASAÝJY GOŞULMALAR

103-nji gönükme. *Sözleri üns berip okaň. Asyl sözleriň goşulmaly we goşulmasyz ýagdaýda dürli many aňladýandygyna üns beriň,*

Or-orak	suw-suwçy	iş-işçi.
Ek-ekin	döw-döwek	el-ellik.
Balyk-balykçy	aýak-aýakly	okuw-okuwçy.

104-nji gönükme. *Okaň. Bularyň asyl sözüni we goşulmasyny aýdyp beriň,*

Okuwçy, oturgyç, ekin, otluk.

1. *Ýokarky sözleriň asyl sözleriniň manysyny düşündiriň.*

2. *Bu sözleriň goşulmalyka aňladýan manysyny aýdyň.*

3. *Ýokarky sözleri asyl söz görnüşinde we goşulmaly ýagdaýda sözlem içinde getirip, depderiňize ýazyň.*

Nusga: Okuw başlandy. Okuwçy mekdebe barýar.

okuwcy

Goşulmalar iki topara bölünýär.

1. **Söz ýasaýjy goşulmalar.**

2. **Söz üýtgediji goşulmalar.**

Söz ýasaýjy goşulmalar goşulan sözlerinden täze manyly söz ýasaýar.

Meselem: *suw-çy, el-lik$_{f}$ iş-çi.*

Turkmenkultur.com

105-nji gönükme. *Okaň. Bularyň asyl sözüni we olara goşulan sözýasaýjy goşulmalary aýdyň.*

Otluk, dişle, işçi, oturgyç, tutluk, ýarak, çörekçi, ekin, etrekli, pagtaçy.

Ýokarky sözleri asyl sözi bilen söz ýasaýjy goşulmasynyň arasyna kese çyzyk goýupf depderiňize göçüriň.

Nusga: *ot-luk, diş-le, ...*

Otluk, işçi, ekin sözleriniň *goşulmasyz we goşulmaly ýagdaýda aňladýan manylaryny düşündiriň.*

* * *

106-nji gönükme. *Hekaýajygy okaň. Has gara ýazylan sözleri asyl sözi bilen goşulmasynyň arasyna kese çyzyk goýup göçüriň.*

AWÇY

Merdan aga belli **awçy.** Onuň akylly aw tazysy bar. Ol awa köplenç **daglyk, baýyrlyk ýerlere** gidýär. Käwagtlar bolsa obanyň günbatar tarapyndaky **"çöplük, tokaýlyk** meý-danda aw awlaýar. Onuň tazyly awa gidip, **awsyz** igelen wagty ýok.

Göçüren sözleriňizi. gosulmasyz we söz ýasaýjy goşulmaly ýagdaýda aňladýan manysyny düşündiriň.

günbatar

107-nji gönükme. **Suw** we **ot sözleriniň** *gapdalyndaky söz ýasaýjy goşulmalary şol sözlere goşup, depderiňize göçüriň.*

	çy		ly
	ly		luk
SUW	luk	ot	ar
	suz		a
	ar		süz

Suw *we* **ot sözleriniň** *her birine nähili söz ýasaýjy goşulmalary goşandygyňyzy we olardan näçe söz ýasandygyňyzy aýdyň.*

* * *

108-nji gönükme. *Söz ýasaýjy goşulmalary asyl söze goşuň we olary sözlem içinde getirip, depderiňize ýazyň.*

	la		çi
baş	lyk	iş	gär
	syz		le
	surat		

Nusga: *Sen surat çekmage başla,*

109-nji gönükme. *Sözlemleri okaň we has gara ýazylan sözleriň asyl sözi bilen ýasaýjy goşulmasyny aýdyp beriň*

Dutarçy dutaryny çalmaga başlady. Oňa **gyjakçy** hem goşuldy.

Olar myhmanlary **aýdymly, sazly** garşyladylar. Myrat üçünji klasda okaýar.

Ol sazy söýýär. Saz çalmagy öwrenýär. Ulalanda bolsa **sazçylyk** okuwuna girmek isleýär.

1. *Ýokarky ýäzgyny mazmuny boýunça iki bölege bölüp, olaryň hersine degişli sözbaşy goýuň.*

2. Dutar *sözüniň manysyny sözlükden öwreniiň.*

dutarçy

Turkmenkultur.com

110-nji gönükme. *Şygry labyzly okaň. Has gara ýazylan sözleri göçürip alyň. Olaryň asyl sözüni we söz ýasaýjy goşulmasyny aýdyp beriň*

BAŞDA BELLIDIR

(Gysgaldylyp alyndy)

Boljak ýigit **ýaşlykdan,**

Ol owwal başda bellidir.

Ula-kiçä özün aldyr,

Deň bilen duşda bellidir.

Birewe ýoldaş bolanda,

Gatnaşyp, gardaş bolanda,

Ýagsy-ýaman iş bolanda,

Çyn dost geňeşde bellidir.

Her kişiniň bolsa akly,

Söz jaýynda sözlär **hakly,**

Uzak ýola agyr **ýükli,**

iner **gidişde** bellidir.

Zelili diýer, serhoşlar,

Ýorga münüp, ýüwrük goşlar,

Eýesin islän derwüşler

Säher gözyaşda bellidir. Zelili

Turkmenkultur.com

1. *Ýüwrük sözüniň manysyny sözlükden öwreniiň.*

2. *Göçürip alan sözleriňizdäki söz ýasaýjy goşulmalaryň her birini başga-da birnäçe söze goşup, täze söz ýasaň.*

* * *

111-nji gönükme. *Aşakdaky asyl sözlere söz ýasaýjy goşulmalaryň degişlisini goşup göçüriň.*

Galam		Balyk	
Kitap	-ly, li,	ädik	-çy, -çi
Äýnek		aw	

Nusga: /. *Galam-galamly,... 2. Balyk-balykçy, ...*

Göçüren sözleriňiziň. goşulmasyz hem-de goşulmaly ýagdaýda aňladýan manysyny düşündiriň.

* * *

112-nji gönükme. *Aşakdaky sözlere ýaýyň içindäki goşulmalaryň degişlisini goşup, olardan täze many aňladýan söz ýasaň.*

Ýag, süz, otur, ýol, el (-gyç, -yş, -lik, -güç, -daş).

Täze ýasan sözleriňiziň hersini bir sözlemde ulanyp, depderiňize ýazyň.

Nusga: *Kakam oturgyç ýasady.*

113-nji gönükme. *Okaň. Oňa degişli sözbaşy tapyň we göçüriň. Ýasaýjy goşulma kabul eden sözleriň aşagyny çyzyň.*

Biz oba gezelenje gitdik. Bize garry yzçy ýoldaş boldy. Ýol otluk hem çaýyrlyk eken. Bagtymyza yagyş ýagmady.

Aşagyny çyzan sözleriňiziň. asyl sözüni we ýasaýjy goşulmasyny aýdyp beriň.

Turkmenkultur.com

114-nji gönükme. *Bu asyl sözleriň hersine bir ýasaýjy goşulma goşup, depderiňize göçüriň.*

Ýol, gaş, galam, otur, üzüm, bag, ot, diş, ýelim, ýaz, ek, güýç, okuw, pagta.

Nusga: *Ýol-ýoldaş, gaş-gaşlak, ...*

* * *

115-nji gönükme. *Aşakdaky asyl sözleriň her birinden ýasaýjy goşulmalaryň kömegi bilen üç sany söz ýasap, depderiňize göçüriň.*

Köýnek, iş, düz, diş.

Nusga: *Köýnek- köýnekli, köýnekçe, köýneklik.*

* * *

116-nji gönükme. *Bu sözleri nusgada görkezilişi ýaly edip, depderiňize göçüriň.*

Aý, aýlyk, aýsyz, iş, işgär, işçi, et, etlek, etli, ýaz, ýazyjy, ýazgy, selin, selinlik, gum, gumly, gör, göreç, görgür, düz, düzgün, düzlük.

Nusga:

Asyl sözler	Ýasaýjy goşulmaly sözler
Aý	*Aýlyk*

117-nji gönükme. *Hekaýany okaň. Has gara ýazylan sözleriň asyl sözüni we ýasaýjy goşulmasyny aýdyp beriň*

ABDY AWÇYNYŇ GÜRRÜŇI

Abdy **awçy** bir gezek öýüne gelende, obanyň çagalary onuň daşyna egrildi.

Ol gürrüňe başlady:

Turkmenkultur.com

— Oglanlar, men bu guşy ele saljak bolup, kän selpedim.Onuň höwürtgesi uçut gaýanyň edil orta bilindedi. Biz soňky gezek şol ýere üç **ýoldaş** bolup gitdik.

Ynha giden bir **düýpsüz** uçut. Bir çopan ýigidi şoňa salladyk.

Ol bir **çagaja** guşy şypyrmasyna saldy, ony dişi bilen tutdy. Çopany çekip aldyk. Guş hakyky elguş bolup ýetişdi.

(A. Orazmyradow, «Kiçijik ilçi»).

Hekaýanyň mazmunyny aýdyp beriň

ýoldaş

118-nji gönükme. *«Abdy awçynyň gürrüňi» diýen hekaýanyň mazmuny esasynda aşakdaky meýilnama boýunça beýannama ýazyň.*

Meyilnama:

1. *Abdy awçynyň öýünde.*
2. *Uçut gaýanyň bilindäki höwürtge.*
3. *Çopan ýigidiň çaga guşy alşy.*
4. *Ol guş nähili guş bolup ýetişdi?*

Ýazan hekaýaňyzdaky ýasaýjy goşulmaly sözleriň asyl sözüni we söz ýasaýjy goşulmasyny aýdyň.

Turkmenkultur.com

Höwürtge *sözüniň manysyny sözlükden öwreniň.*

* * *

120

119-nji gönükme. *Bu sözleri asyl bölegi bilen söz ýasaýjy goşulmalarynyň arasynda kese çyzyk goýup göçüriň.*

Ýükçi, algy, bergi, tokaýlyk, duralga, geçelge, açar, maldar, süýtçi, suwluk, göklük, ýerli.

Nusga: *yük-çi, ...*

* * *

120-nji gönükme. *Okaň we bularyň asyl sözüni aýdyp beriň Ýaýyň içindäki nokatlara derek olaryň asyl böleginden söz ýasaýjy goşulmalar arkaly täze sözler ýasap, depderiňize ýazyň.*

Baglyk (...), duzly (...), etçi (...), halyçy (...), kitapçy (...).

Nusga: *baglyk, (bagly, bagçylyk, bagban, ...), ...*

* * *

121-nji gönükme. *Asyl sözlerden* **-çy, -çi, -alga, -elde, -gy, -gi** *söz ýasaýjy goşulmalarynyň hersine bir söz ýasaň we olary sözlem içinde ulanyp, depderiňize ýazyň.*

Nusga: *dur-duralga. Awtobus duralgasynda garaşaryn.*

Turkmenkultur.com